

غربالگری تکاملی کودکان با استفاده از پرسشنامه‌های ASQ-3 و ASQSE-2

وقتی پرچم‌های هشدار بالا می‌روند

اهداف آموزشی

انتظار می‌رود خوانندگان محترم پس از مطالعه:

اهمیت انجام و تفسیر صحیح غربالگری تکامل را توضیح دهند.

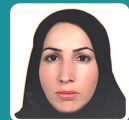
ابزارهای غربالگری تکامل را نام برده و گروه هدف برنامه را بشناسند.

اقدام مناسب برای کودکانی که در منطقه پایش قرار دارند انجام دهند.

کودکان نیازمند به ارجاع در غربالگری تکامل را تشخیص دهند.

شیما کلهری

مربی مرکز آموزش بهورزی
دانشگاه علوم پزشکی لرستان

فاطمه محمدی فاخر

مدیر مرکز آموزش بهورزی
دانشگاه علوم پزشکی لرستان

افسانه مهرآرا

مربی مرکز آموزش بهورزی
دانشگاه علوم پزشکی لرستان

زهره نقوی

رئیس اداره سلامت نوزادان و کودکان معاونت بهداشتی
دانشگاه علوم پزشکی لرستان

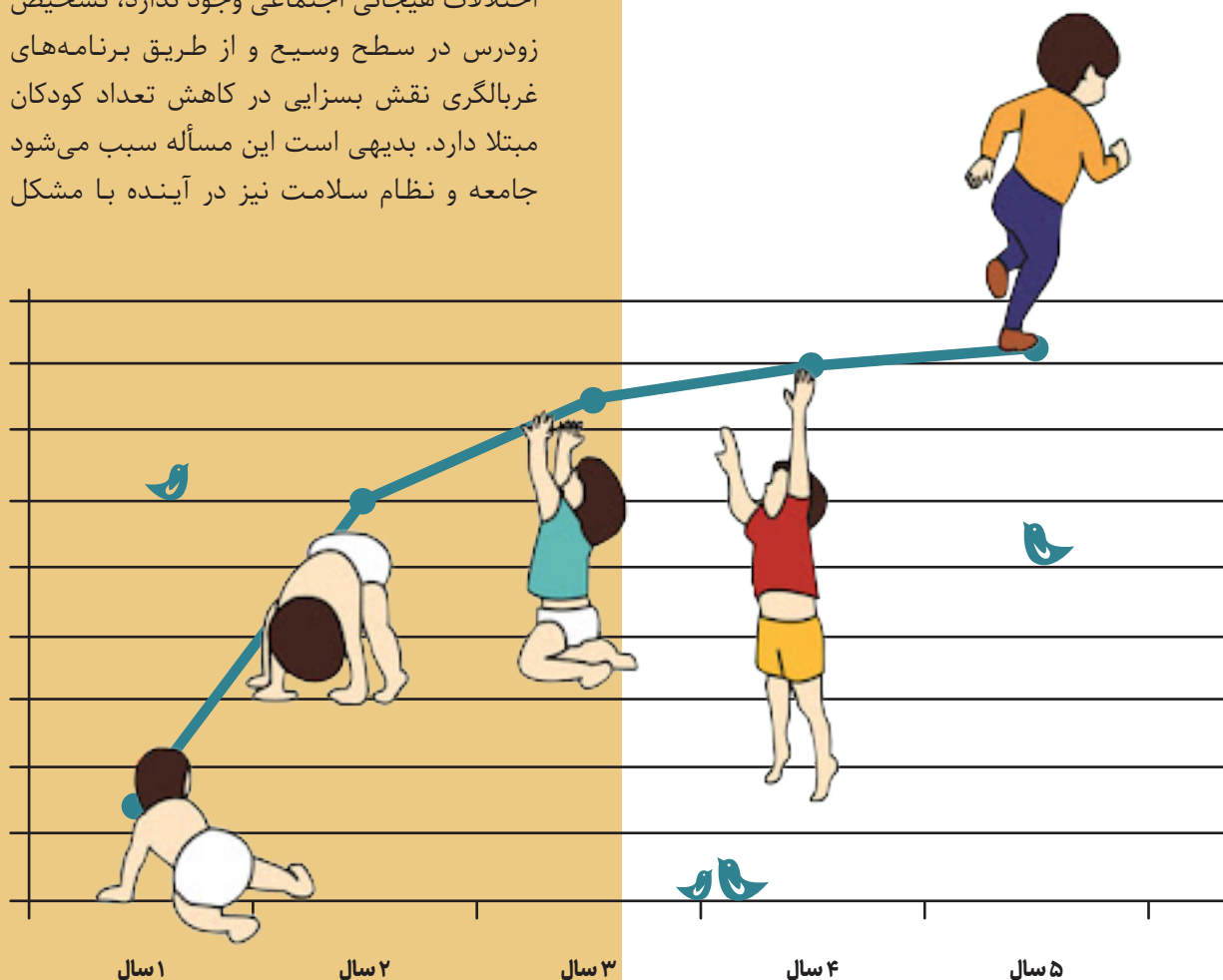

شناسایی شوند تا بتوان با مداخله بموقع برای اصلاح یا کاهش مشکلات شان اقدام و در نهایت از بروز معلولیت پیشگیری کرد. ضروری است همواره همزمان با غربالگری هیجانی اجتماعی، غربالگری عمومی برای تکامل کلی کودک نیز انجام شود، چرا که حدود ۴۰ درصد کودکانی که دچار تأخیرهای عمومی تکاملی هستند، تأخیر هیجانی اجتماعی هم دارند که این در مقایسه با حدود ۲۱ درصد کودکان در جامعه عادی، رقم بالاتری است. (۱)

اول پیشگیری، بعد درمان

تأخیر یا اختلال تکاملی می‌تواند زمینه ساز بروز انواع و درجات مختلفی از معلولیت‌های حرکتی، ذهنی، گفتاری، شنوایی و بینایی شود. (۱) از آنجایی که منابع کافی، در سطح ملی و بین‌المللی برای ارایه خدمات با کیفیت به کودکان دچار اختلالات هیجانی اجتماعی وجود ندارد، تشخیص زودرس در سطح وسیع و از طریق برنامه‌های غربالگری نقش بسزایی در کاهش تعداد کودکان مبتلا دارد. بدیهی است این مسأله سبب می‌شود جامعه و نظام سلامت نیز در آینده با مشکل

دوران کودکی دورانی اثرگذار و حساس در روند رشد و تکامل انسان است. شیرخواران و کودکان برای آن‌که رشد مطلوب و مناسبی داشته باشند نیازمند توجه ویژه هستند. برخی کودکان نسبت به سایر اطفال بیشتر در معرض ابتلا به اختلال یا تأخیر تکاملی قرار دارند. تأخیر یا اختلال تکاملی می‌تواند زمینه‌ساز بروز انواع و درجات مختلفی از معلولیت‌های حرکتی، ذهنی، گفتاری، شنوایی و بینایی شود. تشخیص زودرس و مداخله بموقع می‌تواند موجب اصلاح یا کاهش این مشکلات شود. امروزه نیاز به پیشگیری یا درمان مشکلات اجتماعی هیجانی در کودکان خردسال، در سطح جهان مورد توجه قرار گرفته است. هدف غربالگری این است که با یک برنامه مناسب، کودکانی که روند تکاملی غیرطبیعی دارند سریع‌تر

هزینه‌های بالای درمان دست و پنجه نرم نکنند. یعنی اگر تشخیص وضعیت هیجانی اجتماعی کودکان قبل از پیدایش مشکلات جدی انجام نشود، هزینه‌های هنگفتی برای تأمین منابع مداخله مورد نیاز خواهد بود.

راهکارهای پیشگیری ابتدایی (مدیریت عوامل خطر)

مراقبت‌های دوره‌ای کودکان، مطابق بسته خدمت سلامت کودکان در گروه‌های سنی مختلف در مراکز خدمات جامع سلامت انجام می‌شود، در این مراقبت‌ها بررسی و ارزیابی کودک از نظر تکامل با استفاده از ابزار انجام می‌شود:

پرچم‌های هشدار! این ابزار به شکل چند سؤال با پاسخ بلی و خیر در سامانه سیب طراحی شده است. چنانچه در این سنین پاسخ کودک به هر یک از سؤالات غیرطبیعی باشد، لازم است پرسشنامه‌های کاغذی غربالگری تکامل (تست استاندارد ASQ3 و ASQ-SE2) گروه‌های سنی فوق الذکر برای کودک تکمیل شود. (۲)

ASQ-3 چیست؟

آزمون غربالگری تکامل ASQ-3 حاوی ۲۱ پرسشنامه برای ۲۱ گروه سنی مختلف است که توسط والدین یا مراقب کودک تکمیل می‌شود. غربالگری با این تست در سال اول در گروه‌های سنی ۲، ۴، ۶، ۸، ۹، ۱۰ و ۱۲ ماهگی انجام می‌شود. در سال دوم هر ۲ ماه یک بار در گروه‌های سنی ۱۴، ۱۶، ۱۸، ۲۰،

هدف غربالگری این است که با یک برنامه مناسب، کودکانی که روند تکاملی غیرطبیعی دارند سریع‌تر شناسایی شوند تا بتوان با مداخله بموقع برای اصلاح یا کاهش مشکلات شان اقدام و در نهایت از بروز معلولیت پیشگیری کرد.

۲۲ و ۲۴ ماهگی، در سال سوم هر ۳ ماه یکبار در گروه‌های سنی ۲۷، ۳۰، ۳۳ و ۳۶ ماهگی و در سال‌های چهارم و پنجم هر ۶ ماه یکبار در گروه‌های سنی ۴۲، ۴۸، ۵۴ و ۶۰ ماهگی غربالگری انجام می‌شود. هر پرسشنامه حاوی ۳۰ سؤال در ۵ حیطة تکاملی شامل حیطة ارتباطات، حیطة حرکات درشت، حیطة حرکات ظریف، حیطة حل مسأله و حیطة شخصی اجتماعی است. سؤالات هر حیطة به ترتیب از فعالیت‌های آسان‌تر به فعالیت‌های سخت‌تر مرتب شده است.

در انتهای هر پرسشنامه یک بخش به نام «کلیات» برای درج برخی نگرانی‌های کلی والدین در مورد کودک‌شان، در نظر گرفته شده است.

نقاط برش ASQ-3 و ملاک‌های ارجاع

سیستم ASQ-3 از نقاط برش برای تعیین وضعیت تکاملی کودک بهره می‌برد و از این طریق معلوم می‌کند که آیا کودک در حال تکامل نرمال است یا این که باید برای ارزیابی‌های تکمیلی و جامع ارجاع شود.

تعیین نوع اقدام مورد نیاز برای هر کودک:

۱. کودکانی که امتیاز آن‌ها در پرسشنامه حکایت از تکامل نرمال دارد، امتیازات بالاتر از نقاط برش است، می‌توانند در زمان مراقبت‌های دوره‌ای بعدی، پرسشنامه متناسب با سن خود را دریافت کنند.

۲. در مورد کودکانی که امتیازشان در پرسشنامه حکایت از نیاز به پیگیری و پایش دارد (امتیازهای در منطقه پایش) لازم است اقدام‌های پیگیرانه انجام شود.

۳. کودکانی را که امتیاز آن‌ها در پرسشنامه حکایت از نیاز به ارجاع به پزشک معین تکامل به منظور انجام ارزیابی‌های تشخیصی و تکمیلی دارد باید برای ارزیابی‌های بیشتر و تکمیلی ارجاع داد.

ASQ:SE-2 چیست؟

این ابزار را باید در کنار و همراه با ابزار ASQ-3 استفاده کرد. پرسشنامه‌های ASQ:SE-2 شامل

که امتیاز دخترها در منطقه «پایش» قرار گیرد، جای نگرانی بیشتری دارد و نیاز به توجه ویژه وجود خواهد داشت.

۳. اگر امتیاز کودک بالاتر از نقطه برش باشد، کودک حتما باید برای ارزیابی‌های تکمیلی و تشخیصی به پزشک معین تکامل ارجاع شود.

نحوه تکمیل پرسشنامه‌ها

- پرسشنامه‌ها می‌توانند توسط والدین، سایر اعضای خانواده و کلا هر کسی که کودک را بخوبی می‌شناسد و حدود ۱۵ تا ۲۰ ساعت یا بیشتر در هفته با کودک وقت می‌گذرانند، پاسخ داده شوند.
- این پرسشنامه برای والدین با تحصیلات پایان ابتدایی طراحی شده است.
- در صورتی که به هر علت حدس می‌زنید والدین در بازگرداندن پرسشنامه همکاری لازم را نخواهند کرد از آن‌ها بخواهید که در همان محل آن را تکمیل کنند. البته تا حد امکان باید از پر کردن پرسشنامه در محلی خارج از منزل خودداری کرد زیرا ممکن است به وسایلی نیاز داشته باشیم که این وسایل در محل کار موجود نباشد. به علاوه خارج از منزل ممکن است پدر و مادر دقت کافی، حوصله و توجه لازم را نداشته باشند و از طرفی کودک نیز ممکن است در محیط بیگانه همکاری لازم را نداشته باشد.
- به والدین تأکید شود در محیط منزل از اسباب و وسایلی که برای کودک آشنا هستند، در اجرای فعالیت‌ها و مهارت‌های مندرج در پرسشنامه استفاده شود.

سؤالاتی است که نسبت به تأخیرهای هیجانی اجتماعی و اُتیسیم حساسیت دارد. این سؤالات رفتارهای ارتباطی اجتماعی، تطبیقی و استقلال کودک را مورد هدف قرار می‌دهند. طیف سنی مورد پوشش این ابزار با استفاده از ۹ پرسشنامه برای گروه‌های سنی ۲، ۶، ۱۲، ۱۸، ۲۴، ۳۰، ۳۶، ۴۸ و ۶۰ ماهگی است و در واقع کودکان را از ۱ ماهگی تا ۷۲ ماهگی پوشش می‌دهد.

محتوای سؤالات در پرسشنامه‌های ASQ:SE-2، هفت حوزه رفتاری شامل خودتنظیمی، پیروی، عملکرد تطبیقی، استقلال، عاطفه، ارتباطات اجتماعی و تعامل با دیگران را مورد توجه و پوشش قرار می‌دهد.

نقاط برش ASQ:SE-2 و تصمیم‌گیری برای کودک

۱. اگر امتیاز کودک پایین‌تر از نقطه برش باشد، این نشان می‌دهد که تکامل هیجانی اجتماعی کودک در زمان اندازه‌گیری، عادی است و در مسیر طبیعی قرار دارد. ولی چنانچه والدین در مورد هر یک از سؤالات پرسشنامه یا در پاسخ به سوالات کلی آخر پرسشنامه، ابراز نگرانی کرده باشند، در صورت لزوم کودک به پزشک معین تکامل ارجاع شود.
۲. اگر امتیاز کودک در «منطقه پایش» قرار گرفته باشد، کودک باید مورد ارزیابی مجدد قرار گیرد. توجه داشته باشید که از سن ۱۲ ماهگی به بعد، به طور نرمال امتیاز دخترها در ASQ:SE-2 به طور معنی‌داری از امتیاز پسرها پایین‌تر قرار می‌گیرد یعنی دخترها در وضعیت تکاملی اجتماعی هیجانی بهتری قرار دارند، لذا زمانی

زیاد فیزیکی و ذهنی را یاد بگیرد؛ همچنین تکامل روانی اجتماعی مناسب در چند سال اول زندگی، کودک را آماده می‌کند که در آینده فردی با اعتماد به نفس، خوش بین، کنجکاو و متفکر باشد و بتواند ارتباطات مثبت و مؤثری با دیگران برقرار و احساسات و عواطف خود را به‌طور مؤثر تنظیم و کنترل کند؛ لذا غربالگری بموقع با هدف تشخیص زودهنگام اختلالات تکاملی و آموزش مهارت‌های مناسب به کودکان در سنین پایین در قالب بازی‌های کودکانه، مؤثرترین راهکار برای پیشگیری و درمان مشکلات فیزیکی، ذهنی، روان‌شناختی و اجتماعی در آینده است و باعث رشد و تکامل بهتر و کامل‌تر و نهایتاً موفقیت‌های بیشتر او در سنین بالاتر و حتی در بزرگسالی می‌شود.

پیشنهادات

از آن جا که شناسایی سریع مسایل و مشکلات مرتبط با تکامل کودک اهمیت ویژه‌ای در آینده کودک، خانواده و جامعه دارد؛ لذا گسترش مراکز جامع تکامل کودکان، واحدهای تست غربالگری Bayley و آموزش پزشکان معین تکامل در اجرای غربالگری، تشخیص بهنگام و مداخلات مؤثر در این زمینه تاثیرگذار خواهد بود. با توجه به عدم آگاهی والدین در رابطه با اهمیت این پرسشنامه بهتر آن است که قبل از ارایه پرسشنامه، آموزش لازم جهت پرکردن فرم و محرمانه بودن اطلاعات کودک و اهمیت تکمیل این پرسشنامه در روند تشخیص زودرس مشکلات تکاملی و جلوگیری از بروز ناتوانی‌ها به والدین انجام شود.

- به‌والدین تأکید شود که انجام فعالیت‌ها و مهارت‌های مندرج در تک‌تک سؤالات را ابتدا با کودک‌شان تمرین کنند و سپس به سؤالات پاسخ دهند.
- به پدر و مادر تأکید شود بخش «کلیات» در انتهای هر پرسشنامه را تکمیل کنند.
- اگر امتیاز کودک در منطقه پایش قرار گرفته باشد یا نیاز به ارجاع داشته باشد، این نتایج را به روشی محتاطانه، همدلانه و حمایت‌گراانه با والدین در میان بگذارید، تا هم بیش از اندازه نگران و مضطرب نشوند و هم این‌که پیگیری ارجاع به متخصص را جدی بگیرند.

نتیجه‌گیری

در پنج سال اول زندگی کودک، پایه‌های موفقیت‌های آینده وی، چه در دوران مدرسه و چه در سال‌های بعدی زندگی و همچنین پایه و اساس سلامت جسمی، ذهنی، روانی و اجتماعی او در تمام عمر، بنا گذاشته می‌شود. چون در دوره شیرخوارگی و سال‌های اول کودکی، کودک باید تجربیات فراوانی کسب کند و مهارت‌های

منابع

۱. دستورالعمل اجرایی ابزار غربالگری تکامل ASQ-3 و ASQ:SE-2، وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی، معاونت بهداشت دفتر سلامت جمعیت، خانواده و مدارس. اداره سلامت کودکان. ۱۴۰۰
۲. بوکلت چارت مراقبت‌های ادغام یافته کودک سالم (غیرپزشک)، به سفارش وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی دفتر سلامت جمعیت، خانواده و مدارس. اداره سلامت کودکان. چاپ اول ۱۳۹۹
- بهرامی آرش، محقق حسینی، یعقوبی ابوالقاسم. تاثیر آموزش مهارت مدیریت هیجان منفی بر افکار اضطرابی والدین کودکان اوتیسم. فصلنامه مطالعات روان‌شناسی بالینی، بهار ۹۶، سال هفتم، شماره ۲۶: ۱۴۷-۱۳۳